

Іван Миколайчук

Актор: проблеми і турботи (Фрагменти)

4. Ще раз про виховання акторів

Крім художнього керівника курсу народного артиста УРСР В.І. Івченка, який прилучив нас до таємниць акторської мудрості, крім старшого викладача О.М. Стародуба, котрий розкривав хитрощі нашого ремесла та М.І. Яременка (він учив володіти сценічним словом), у нас були й інші викладачі. З великою вдячністю згадую І.С. Радовську, яка, викладаючи російську літературу, одночасно вчила нас акторської майстерності, вчила мислити не шаблонно, довіряла як завтрашнім творцям. Адже це так важливо — хто має справу з майбутнім митцем.

Ще приклад. Н.В. Яригіна викладала у нас хореографію, вчила танцювати. Але в тім то й річ, що вчила вона не танцювати, а мислити. Мислити пластикою, рухом, танцем. Скажу ще про одного улюбленого вчителя, котрий завжди позичав нам гроші у так званий «страшний тиждень» (так ми називали дні перед стипендією). І любили ми його не тільки за те, що він виручав нас, а за те, що викладав один з найсерйозніших предметів — філософію, а перед семінаром знаходив кілька хвилин і співав з нами улюблених пісень на всю аудиторію. Семінар потім проходив у нас, як свято.

Так от. Він завжди позичав, але при цьому неодмінно питав:

— Навіщо?

Всі брехали однаково:

— На їжу.

— Тоді не дам, — казав Я.П. Токаренко. — Це ж добре, коли студент голодний. Він тоді дерзає. Бо коли студент ситий, він хоче спати. А це ви завше встигнете...

І все-таки позичав гроші, бо мав на увазі іншу ситість та інший голод. Але фраза ця добре-таки врізалась у пам'ять, бо згадується й досі. Роки минають, і час від часу хочеться потихеньку «заснути». І тоді я хапаюсь за голову і згадую вас, Якове Павловичу. І питаю себе: невже наївся, невже не мучить голод? Той святий голод творчості, до праці, до руху!?

Ні, Якове Павловичу! І сто років ще ні!

5. Про режисерів

Попри наші акторські скарги на режисерів, скажу, що ці митці дуже схожі на нас. Звісно, серед них є більш і менш обдаровані. У цьому — причина всіх конфліктів та проблем між нами. Або ми знаходимо спільну мову з ними — або ні. Їм теж не мед з нашим братом — актором, з нашими характерами, темпераментами, з професійною впертістю. Ми мусимо їх любити, бо це наші побратими, бо, як ми вже казали, режисер народився і виріс з актора.

Це було давно. А сьогодні режисер — то великий «будівничий», «генеральний конструктор» картини, од якого залежить успіх чи неуспіх екранного твору. Оскільки фільми — своєрідні споруди часу, треба пильно придивлятися, що саме зводить цей «будівничий»: фільм-комору чи фільм-палац. Є ще фільм-собор, а є і фільм-університет. Звідси й місце актора у режисерській споруді. Чи ти знаходишся у фільмі-хатинці, де живеш, аби тільки жити, а чи у фільмі-університеті, де місце твоє — на кафедрі професора. І тут, звичайно, головне — порозуміння, яке може бути тільки між однодумцями, справжніми творцями. Бо й нам, акторам, можна закинути: чи розуміємо ми, що наша особистість, творче обличчя — це хроніка свого часу? І наскільки важливо знайти, виробити це обличчя, як на світанку радянського кіно знайшли його Ігор Ільїнський, Михайло Жаров, Амвросій Бучма, Степан Шкуртат та інші видатні актори.

Ця акторська плеяда яскраво свідчить, що ті фільми-споруди, які вже стали історією, створювалися саме завдяки згаданій доброзичливості й мудрому порозумінню актора та режисера.

(...) Отже, доброта має бути взаємною! Людяність — теж взаємною! І талант потрібен взаємний режисерові й акторові для такої великої справи.

6. Про натхнення та інше

(...)

Ніхто вже тепер не пам'ятає про ті часи, коли у актора, який прийшов на зйомки, питали:

— У вас натхнення сьогодні є?

Про це вже ніби смішно питати, бо виробництво є виробництвом, а план — планом. Але виробництво не може бути завжди організоване так, як того хочеться, бо неспроможний ще наш директор студії домовитися з «небесною канцелярією», аби було сонце, коли воно потрібне. І натхнення нам уже ніби не потрібне, товариші адміністратори! У нас є дипломи, які гарантують вам нашу професіональність за будь-якої погоди...

А як же все-таки з натхненням? Треба його створювати, починаючи з студійного гардеробу. І організатори виробництва про це мусять дбати повсякчас.

Майже щодня нас, акторів, запрошують на творчі зустрічі в школи, вузи, підприємства. У нас є громадська робота в Спілці кінематографістів. Ми — члени різних правлінь, рад, колегій і комісій, ми шефствуємо і навіть чергуємо в нарядах народних дружин. Їздимо від Бюро пропаганди кіномистецтва у віддалені області, села, райони, колгоспи, заводи. Де тільки не буваємо!

Це добре, що нас так люблять і що ми завжди відгукуємося на запрошення. Але чому дорівнює коефіцієнт корисної дії в цих бігах? Що він дає глядачам і нам, акторам? Вже, мабуть, минув той час, коли нас, акторів, просто виводили на сцену, і ми розповідали смішні випадки з кіножиття.

(...) Якось під час перебування кіноекспедиції в одному закарпатському селі до мене звернувся директор школи з проханням виступити перед старшокласниками. Я погодився.

— Але, — застеріг він, — це буде не така зустріч, до яких ви звикли: вестимете відкритий урок з української літератури в десятому класі.

Я здивувався, але прийняв пропозицію з радістю. Готувався до уроку ретельно, за програмою. Перед уроком поставив школярам умову: чим цікавіше і швидше буде розказано ними матеріал, тим більше часу у них залишиться на їхні запитання і мої відповіді про кіно.

Я вже десять років зустрічаюся з кіноглядачами, але такої цікавої і корисної зустрічі, як у цій школі, не пригадую.

7. Актор і глядач

То найцікавіша для мене проблема. (...) Тут хочеться нагадати відомий факт з життя А.П. Чехова. Якось його запросили на виставку модного художника-футуриста. Натовп плакав від захоплення і нетерпляче чекав, що скаже з приводу незрозумілих плям на «полотнах» Антон Павлович. Чехов скромно відійшов убік і сказав, що йому жодна «картина» не подобається. Натовп охнув від образи, а кмітливий футурист підняв руки і артистично (бачте, і тут не обійшовся без цього слова!) вигукнув:

— Не ображайтесь, панове! Антон Павлович всього-навсього письменник і не може оцінити тонкощів живопису.

Чехов на це відповів:

— Я у своєму житті не зніс жодного яйця, але смак яєчні оцінюю краще від будь-якої курки.

Такий сьогодні й наш глядач. Він виріс! Він став освіченим, вимогливим, але добрим нашим суддею. І з ним треба бути на «Ви».

Я отримую сотні листів з приводу кожної своєї ролі і щасливий, що Ви, шановний глядачу, не байдужі до мене. Даруйте, що не на всі листи відповідаю; повірте, це просто неможливо. Але я низько Вам вклоняюсь за них, вони допомагають мені жити і працювати.

(Новини кіноекрану». 1974, № 1. — С. 4-5)